HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

התם הוא דמבטל אבל הכא דלא מבטל לא ת״ר מעשה ברבי אליעזר ששבת בגליל העליון ושאלוהו שלשים הלכות בהלכות סוכה שתים עשרה אמר להם שמעתי שמונה עשר אמר להם לא שמעתי ר׳ יוסי בר׳ יהודה אומר חילוף הדברים שמונה עשר אמר להם שמעתי שתים עשרה אמר להם לא שמעתי אמרו לו כל דבריך אינן אלא מפי השמועה אמר להם הזקקתוני לומר דבר שלא שמעתי מפי רבותי [א]מימי לא קדמני אדם בבית המדרש [א]ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי ולא הנחתי אדם בבית המדרש ויצאתי [ב]ולא שחתי שיחת [ג]חולין ולא אמרתי דבר [ג]שלא שמעתי מפי רבי מעולם אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי מימיו לא שח שיחת חולין [ג]ולא הלך ד׳ אמות בלא תורה ובלא תפילין ולא קדמו אדם בבית המדרש ולא ישן בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי [ד]ולא הרהר במבואות המטונפות ולא הניח אדם בבית המדרש ויצא ולא מצאו אדם יושב ודומם אלא יושב ושונה ולא פתח אדם דלת לתלמידיו אלא הוא בעצמו ולא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם [ד]ולא אמר הגיע עת לעמוד מבית המדרש [ה]חוץ מערבי פסחים וערבי יום הכפורים וכן היה ר׳ אליעזר תלמידו נוהג אחריו תנו רבנן [ו]שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן שלשים מהן ראוים שתשרה עליהן שכינה [ז]כמשה רבינו ושלשים מהן ראוים שתעמוד להם חמה כיהושע בן נון עשרים בינונים גדול שבכולן יונתן בן עוזיאל קטן שבכולן רבן יוחנן בן זכאי אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא ומשנה [ח]גמרא הלכות ואגדות דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים קלים וחמורים וגזרות שוות תקופות וגימטריאות שיחת מלאכי השרת ושיחת שדים [ט]ושיחת דקלים משלות כובסין משלות שועלים דבר גדול ודבר קטן דבר גדול מעשה מרכבה דבר קטן הויות דאביי ורבא לקיים מה שנאמר [1]להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא וכי מאחר שקטן שבכולן כך גדול שבכולן על אחת כמה וכמה אמרו עליו על יונתן בן עוזיאל בשעה שיושב ועוסק בתורה כל עוף שפורח עליו מיד נשרף: **מתני׳** [י]מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית [י]ב״ש פוסלין וב״ה מכשירין אמרו להם ב״ה לב״ש לא כך היה מעשה שהלכו זקני ב״ש וזקני ב״ה לבקר את רבי יוחנן בן החורנית ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ולא אמרו לו דבר אמרו להם ב״ש [י]משם ראיה אף הם אמרו לו אם כן היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימיך [י]נשים ועבדים וקטנים פטורין מן הסוכה [כ]קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה מעשה [ל]וילדה כלתו של שמאי הזקן ופיחת את המעזיבה וסיכך על גבי המטה בשביל קטן: **גמ׳** מה״מ דת״ר אזרח זה אזרח [מ][2]האזרח להוציא את הנשים [נ]כל לרבות את הקטנים אמר מר האזרח להוציא את הנשים למימרא דאזרח בין נשים בין גברי משמע והתניא האזרח לרבות את הנשים האזרחיות שחייבות בעינוי אלמא אזרח גברי משמע אמר רבה הלכתא נינהו ואסמכינהו רבנן אקראי הי קרא והי הלכתא ותו קרא למה לי הלכתא למה לי הא סוכה מצות עשה שהזמן גרמא וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות (א) יום הכפורים מדרב יהודה אמר רב נפקא דאמר רב יהודה אמר רב וכן תנא דבי רבי ישמעאל אמר קרא [3]איש או אשה

השוה

התם מבטל ליה. להאי פקק לגבי חלון וחשיב ליה מכותל עצמו הלכך הוי מוסיף אבל סדין אנן סהדי דלא מבטיל ליה לגבי סוכה וסופו ליטלו הלכך לא פשיטא לרבי אליעזר דליהוי מוסיף: **אינן אלא מפי השמועה.** בתמיה: **הזקקתוני.** כלומר תזקיקוני לומר דבר כו׳ אגיד לכם את מדותי וזו אחת מהן: **שיחת חולין.** דברי הבאי ושחוק כלומר מה שספק בידי לא מפני [נ](שטרחתי) בכל אלה ואי אפשר שאמרו רבותי דבר בבית המדרש ולא שמעתיו ומה שלא שמעתי לא אומר שכך היא מדתי: **בלא תורה.** בלא גירסא שהיה הולך ושונה תמיד: **חוץ מערבי פסחים.** מפני עשיית פסחיהם ומפני התינוקות שלא ישנו כך מפורש בפסחים (דף קט.): **וערבי יום הכפורים.** שצריך לאכול מבעוד יום: **משנה.** (ב) כגון משנה ובריית׳א של ששה סדרים: **גמרא.** זו היא סברא שהיו התנאים אחרונים מדקדקים בדברי הראשונים הסתומים לפרשם וליתן בהן טעם כמו שעשו האמוראים אחר התנאים שפירשו דברי התנאים שלפניהן וקבעו בהן גמרא ואותו דיוקא[ס] שבימי התנאי׳ נקרא הש״ס[ע]: **הלכות.** הלכה למשה מסיני כגון גוד ולבוד ודופן עקומה שיעורין [פ]חלילין מחילין עשר נטיעות ערבה וניסוך המים: **דקדוקי תורה.** ריבויי אותיות שבאין לדרוש בהן ריבוים ומעוטים כגון האזרח להוציא הנשים שדקדקה התורה בלשונה לכתוב אות יתירה ללמד: **דקדוקי סופרים.** שהוסיפו לדקדק אחר מעשה הבריות ולהחמיר ולעשות סייג ואזנים לתורה וגזרו גזרות להרחיק את האדם מן העבירה ודכוותה בבכורות (ד׳ ל:) גר הבא לקבל תורה עליו חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו ר׳ יוסי אומר אפילו דקדוק אחד מדקדוקי סופרים: **קלים וחמורים.** דברים הלמדין בק״ו שניתנו לדון מעצמן לכל אדם ולא פירשו כלום בסיני: **וגזרות שוות.** דברים הלמדין בג״ש: **תקופות.** חשבון הילוך חמה ולבנה: **וגימטריאות.** דברים הלמדין בלשון גימטריא כגון (ירמיה כה) ששך בבל בא״ת ב״ש כשדים (שם נא) לב קמי בא״ת ב״ש כשדים סהדה מנון (לקמן ד׳ נג:) בא״ט ב״ח וכן לפי מנין האותיות כגון סתם נזירות שלשים יום (נזיר ד׳ ה.) מקדוש יהיה יהי״ה בגימטריא שלשים הוו: **שיחת מלאכי השרת שיחת שדים שיחת דקלים.** לא ידענא מאי היא[צ]: **משלות כובסין ומשלות שועלים.** שיסדו קדמונים לתת אמתלא לתוכחתם ותולין אותן בכובסים ובשועלים כגון (סנהדרין לט.) מאזני לדק אבות אכלו בוסר: **הויות דאביי ורבא.** כל איבעי׳ להו לאביי ורבא הוה מספקא להו ובכולן נתן את לבו ונתן בהן טעם ובימי אמוראים נשתכחו: **נשרף.** שהיו מלאכי השרת מתקבלין סביביו לשמוע דברי תורה מפיו: **מתני׳ משם ראיה.** בתמיה: **נשים ועבדים.** מפרש בגמרא: **גמ׳ האזרח.** בבני ישראל ישבו בסוכות: **אזרח זה אזרח.** אי הוה כתיב אזרח הוי משמע כל תולדות ישראל אנשים ונשים: **כתיב האזרח.** מיעוט שהאזרחים להוציא את הנשים: **לרבות את הקטנים.** לקמן רמינן מתניתא עלה: **בעינוי.** יום הכפורים דכתיב [ויקרא טז] תענו את נפשותיכם וכל מלאכה לא תעשו האזרח והגר אלמא ה׳ לרבויי אתא: **אמר רבה הלכתא נינהו ואסמכינהו רבנן אקראי.** הנך תרי מילי ליכא למידרשינהו לתרוייהו מקראי דאם זו ה׳ לרבות אף זו ה׳ לרבות ואם זו למעט אף זו למעט אלא על פי הלכה שנאמרה למשה מסיני באחד מהן לחילוף נאמרו שני דברים הללו זו לחיוב וזו לפטור וחדא מינייהו לאו ממשמעותא אלא רבנן אסמכינהו אקראי חדא ממשמעותא וחדא אסמכתא בעלמא דהלו קרא חילופא משמע ולמילתא אחריתי אתא: **ה״ג הי קרא והי הלכתא ותו למה לי קרא למה לי הלכתא.** הי קרא הי מינייהו ממשמעותא והי לאו ממשמעותא דקרא חילופא משמע אלא מהלכתא הוא דאתמר ותו למה לי קרא למה לי הלכתא לא בסוכה לפטור ולא בעינוי לחיוב: **נשים פטורות.** בפ״ק דקדושין (ד׳ לד.) מפרש: **ויום הכפורים.** לא תעשה הוא וכרת הוא וכל מצות לא תעשה בין זמן גרמא בין לא זמן גרמא נפקא לן בקדושין (ד׳ לה.) מדרב יהודה דלחייבות:

אמר

כל עוף שפורח עליו מיד נשרף. שהדברים שמחים כנתינתם בסיני שנתנה תורה באש וכענין זה מלינו במדרש בעובדא דרבי אליעזר ורבי יהושע שהיו מסובין בסעודה וליהטה האש סביבם[ק]:

הלכתא נינהו. הלכתא היא גרסינן לשון יחיד דחדא מינייהו הלכתא ותו לא וכריש בנות כותים (נדה דף לג.) גבי אין לי אלא אשה נקט לשון רבים לפי שמסופק על שניהם הי מינייהו הלכתא:

השוה

עין משפט נר מצוה

נד א מיי׳ פ״ד מהל׳ ת״ת הלכה ט טוש״ע י״ד סי׳ רמו סעיף טז:

נה ב מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף יז ושם סעיף כה בהג״ה:

נו ג מיי׳ פ״ד מהלכות תפילין הלכה כה:

נז ד מיי׳ פ״ג מהלכות ק״ש הלכה ד טוש״ע א״ח סי׳ פה סעיף ב וטוש״ע י״ד סי׳ רמו סעיף כו בהג״ה:

נח ה (מיי׳ פ״ז מהל׳ מלה) סמג עשין מא טוש״ע א״ח סי׳ תעב סעיף א:

נט ו מיי׳ פ״ו מהלכות סוכה הלכה ח סמג עשין מג טוש״ע א״ח סי׳ תרלד סעיף ד:

ס ז מיי׳ שם הלכה א סמג שם טוש״ע א״ח סי׳ תרמ סעיף א:

סא ח מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ב:

◆

רבינו חננאל

דילמא התם משום דמבטל ליה לפקק החלון קא אסר את שאינו תלוי, אבל הכא דלא מבטל ליה לסדין אימא לא תיבטל, נמצא הדבר ספק. וכן שאלו שלשים הלכות את ר׳ אליעזר בענין סוכה, י״ב השיב להן, י״ח אמר להן לא שמעתי. אמרו לו כל דבריך אינן אלא מפי השמועה. אמר להן הזקקתוני לומר דבר שלא שמעתי מפי רבותי. ובא להודיע שלא נתרשל בשימוש בית המדרש אמר מימי לא קידמני אדם לבית המדרש, ולא ישנתי בו שינת קבע ולא עראי, ולא הנחתי אדם בבית המדרש ויצאתי, ולא שחתי שיחת חולין, ולא אמרתי דבר שלא שמעתי מרבותי. שהיה נוהג ר׳ אליעזר כמנהג רבן יוחנן בן זכאי בכל אלו. והיה עוד רבן יוחנן בן זכאי נוהג, לא הלך ד׳ אמות בלא תורה ובלא תפילין, ולא מצאו אדם יושב דומם אלא שונה, ולא פתח אדם דלת לתלמידים אלא הוא, מכלל שהיה משכים ומקדים, ולא אמר הגיע זמן לצאת מבית המדרש חוץ מערבי שבתות וימים טובים. ת״ר פ׳ תלמידים היו לו להלל הזקן, ל׳ מהן ראוין שתשרה שכינה עליהן כמשה רבינו, ול׳ מהן שתעמוד להן חמה כיהושע בן נון, ועשרים בינוניים. הגדול שבכולם יונתן בן עוזיאל, אמרו עליו כל עוף שפורח עליו באויר בשעה שהיה עוסק בתורה מיד נשרף, כלומר זיו השכינה היה במושבו. קטן שבכולן רבן יוחנן בן זכאי אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא, משנה, תלמוד, הלכות, ואגדות, דקדוקי תורה, ודקדוקי סופרים, קלין וחמורין, וגזירה שוה, תקופות, וגימטריא, שיחת מלאכים, ושיחת שדים, ושיחת דקלים, משלות שועלין, משלות כובסין, דבר גדול מעשה מרכבה, דבר קטן הויא דאביי ורבא, פי׳ הקושיות שהיו נושאין ונותנין בה עכשיו אביי ורבא, פשוטות וסדורות היו ומכוונות ביד רבן יוחנן בן זכאי, וכך היו מתעסקין בהן. מתני׳ מי שהיה ראשו ורובו בסוכה כו׳. נשים ועבדים וקטנים פטורים כו׳. מנא לן שהנשים פטורות, דתנו רבנן, אזרח, האזרח, הייתי אומר אזרח בין איש בין אשה, האזרח, להוציא את הנשים. ואקשינן למימרא דאזרח בין איש ובין אשה משמע, והתניא בענין [יום] הכפורים האזרח לרבות הנשים האזרחיות לענוי, [illegible] אזרח גברי משמע. ומשני רבה הלכתא [illegible] ואסמכתא אקרא, כלומר חדא קרא וחדא הלכתא. ואמרינן איזו היא קרא ואיזו היא הלכתא, ותו הא תרתי בסוכה שהנשים פטורות וביום הכיפורים שהנשים חייבות, אין צריכות לא קרא ולא הלכתא. ישיבת סוכה מצות עשה שהזמן גרמא הוא, וקיימא לן כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, אי יום הכיפורים נפקא לן מהא דכתיב איש או אשה כי יעשו מכל חטאת,

מסורת הש״ס

א) מגילה כז:, ב) [יומא יט:], ג) [לעיל כז:], ד) פסחים קט. ע״ש שהוא ר״ע, ה) ב״ב קלד., ו) [עי׳ סנהדרין יא. ומה שנדפס שם בגליון בשם רש״ל דמוחק זהן], ז) [בס״א: תלמוד], ח) [בערך שח כתב הערוך ענין נפלא ע״ש], ט) ברכות יא. עירובין יג: לעיל ג. ז:, י) [שבת כט: וש״נ], כ) ערכין ג: [עירובין פב.], ל) יבמות טו., מ) [קדושין לד.], נ) [נ״ל שלא טרחתי], ס) בס״א: לדקוק, ע) בס״א: תלמוד, פ) [לעיל ה: ולקמן לד.], צ) עי׳ בערוך ערך שח פירוש ע״ז, ק) [עובדא זו כתבו תוספות חגיגה טו. ד״ה שובו וכו׳ בשם הירושלמי ע״ש],

◆

תורה אור השלם

1. לְהַנְחִיל אֹהֲבַי יֵשׁ וְאֹצְרֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא:
משלי ח כא

2. בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת:
ויקרא כג מב

3. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חַטֹּאת הָאָדָם לִמְעֹל מַעַל בַּיְיָ וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא:
במדבר ה ו

◆

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ נשים פטורות ויום הכפורים: (ב) רש״י ד״ה משנה כגון. נ״ב והרשב״ם בפ׳ י״נ דף קלד האריך בפי׳ ברייתא זו בביאור יותר מפרש״י כאן:

◆

גליון הש״ס

גמ׳ כל לרבות את הקטנים. עיין פסחים דף מג ע״ב תוס׳ ד״ה מאן שמעת:

◆

מוסף רש״י

חוץ מערבי פסחים. כדי שישנו התינוקות ביום ולא בלילה בשעת הגדה (פסחים קט.). **ראויים שתשרה עליהן שכינה.** אלא שעון הדור גורם ואין הדור ראוי לכך (רשב״ם ב״ב קלד.). **שתעמוד להם חמה כיהושע.** ולמשה נמי עמדה חמה דנפקא לן במס׳ ע״ז (כה.) אחל אחל, אלא משום דלאין חשובין כל כך כמשה תלאן ביהושע (ב״ב שם). **גמרא.** סברת המשניות כגון שאנו מפרשין עליהן לא שנו כו׳ חסורי מחסרא כו׳ (שם). **הלכות.** הלכה למשה מסיני (שם). **ואגדות.** מדרשי פסוק כגון תנחומא ובראשית רבה ויקרא רבה (שם). **דקדוקי תורה.** וי״ו דווה לכם הטמא (ויקרא יא) דמרבינן מיניה דם השרץ (שם). **ודקדוקי סופרים.** כגון גזירות שגזרו חכמים שלא יבא לידי איסור תורה (שם). **קלים וחמורים.** שאדם דן מעצמו (שם). **וגזרות שוות.** כגון ליף קיחה קיחה משדה עפרון (שם, עי׳ קדושין ב.). **תקופות.** מולד הלבנה (ב״ב שם). **וגימטריאות.** כגון אנכי [illegible] (שם, עי׳ שבת קה.). **שיחת מלאכי השרת.** להשביעם (ב״ב שם). **ושיחת שדים.** להשביעם ונפקא מינה לעשות קמיע לרפואה (שם). **ושיחת דקלים.** שבני אדם רגילים לדבר על הדקלים כדכתיב בשלמה (מלכים א ה) וידבר על העצים (ב״ב שם). **משלות כובסין.** צורך יש בה ללמוד דברי תורה, כדכתיב (קהלת יב) ותקן משלים הרבה וכתיב (משלי א) להבין משל ומליצה (ב״ב שם). **מעשה מרכבה.** דיחזקאל (שם). **הויות דאביי ורבא.** [illegible] (שם). **להנחיל אוהבי יש.** [illegible] (שם). **גדול שבכולן על אחת כמה וכמה.** [illegible] (שם). [illegible] **קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה.** [illegible] (ערובין פב.) [illegible] (לעיל ב:). **ופיחת את המעזיבה.** טיט, שעל גבי התקרה (יבמות טו.). **בשביל קטן.** דסבירא ליה לשמאי קטן הצריך לאמו חייב בסוכה (שם).

א) אינו מובן ואולי דצ״ל ואח״כ נשתכחו מהן וכן פרש״י ובימי האמוראים נשתכחו.